

EL PROCÉS DE NORMALITZACIÓ EN ELS MITJANS DE COMUNICACIÓ

Germán Llorca Abad
Universitat de València

GIFREU I PINSACH, Josep (2014). *El català a l'espai de comunicació. El procés de normalització de la llengua als mèdia (1976-2013)*. Barcelona, Castelló de la Plana, València: Aldea Global.

Sóc nascut l'any 1976, just un any després de la mort del dictador Franco. Per a la meua generació, inevitablement, els primers records en matèria televisiva són en castellà. La *tele* i els seus habitants, a saber, personatges infantils, sèries de televisió i pel·lícules, només i invariablement ens parlava en castellà. Açò va canviar tímidament en la segona meitat de la dècada de 1980. Un bon dia, vàrem iniciar l'acumulació de més records d'una pantalla que havia començat a adreçar-se a nosaltres en català-valencià.

Des de perspectives diferents i amb un nivell més gran o més baix de consciència, les persones que visquérem aquell procés no podem sentir-nos indiferents. D'alguna manera, el canvi era el resultat d'un llarg i tortuós recorregut de *normalització* que, ni havia començat feia poc ni s'havia (s'ha) acabat. Diem de la televisió perquè és el mitjà de comunicació emblemàtic i perquè, com

deia Pierre Bourdieu, és el mitjà des d'on s'exerceix de forma més eficaç una violència simbòlica certa sobre les societats.

La televisió i els altres mitjans de comunicació participen activament de la sociogènesi. A Peter Berger i Thomas Luckmann els devem l'explicació sobre com aquests aparells de mediació comunicativa contribueixen a construir les nostres comunitats de sentit. I és, precisament, a l'aprenentatge cultural inconscient d'aquestes relacions, on es modela la producció significant rellevant per a les persones. En paraules de Michael Tomasello, som sers intencionals i la memòria i l'espai comú es construeixen comunicativament.

Una llengua normal ha de poder ser usada en condicions de normalitat. Aquestes estan vinculades a l'hàbit quotidià, però també a lentes i profundes transformacions en la consciència col·lectiva. És a dir, la normalitat només és possible si a més d'un circumstàncies concretes per a l'ús de la llengua, s'assegura la seua persistència al llarg del temps. Clar; la relació del català-valencià, com a llengua vehicular de normalitat als mitjans de comunicació de masses ha sigut (és) ben difícil al llarg dels segles XX i XXI.

I el conflicte, ple de variables i de vegades més visible i altres no tant, deriva d'un fet molt simple: el dret d'uns pobles a parlar la llengua amb la que s'identifiquen i la pressió d'un context polític-econòmic que l'únic objectiu autèntic que persegueix és la seua aniquilació. És igual que parlem de València, de la Catalunya Nord, del Principat, de les Illes Balears, d'Andorra o de qualsevol altre territori on encara siga possible sentir parlar en català pel carrer. La globalització és l'eliminació dels matisos.

Aquesta és, des del nostre punt de vista, la mar de fons sobre la que navega l'important obra de Josep Gifreu. Una obra sistemàtica, ben documentada i ben raonada sobre els impediments que ha hagut d'encarar el català-valencià en la seua relació amb els mitjans de masses *moderns*. Un treball que no es queda solament amb l'anàlisi dels números i que dona una ingent quantitat de claus per tindre una visió de conjunt de la situació. Intentarem anar a pams i vares a l'hora donar-ne els detalls més menuts.

El llibre parteix d'una anàlisi exhaustiva de la situació de la llengua en allò que l'autor defineix encertadament com a *espai de comunicació comú*. El primer capítol està dedicat a tractar aquesta variable i com, des de diferents instàncies (grups de poder, institucions lingüístiques i mitjans de comunicació, principalment) s'ha vist i entés l'estatus de la llengua catalana. Ací, el lector deduirà molt ràpidament les implicacions socials i culturals, i fins i tot polítiques, que hi ha hagut (hi ha) darrere del procés.

Tradicionalment, aquesta situació ha generat molt de conflicte. L'espai comú del català ha estat supeditat sempre a la coexistència, no sempre pacífica, amb altres llengües en uns Estats dotats del poder regulador dels seus usos públics. El capítol dos entra de ple en la qüestió. Gifreu explica els moviments tectònics que s'han donat al subsòl de les polítiques de *normalització* de l'espai comú. També ens aproxima les diferents maneres que s'han manifestat a l'hora d'entendre què és normal i la seua relació amb els mèdia.

Per raons òbvies, l'anàlisi del que ha passat a l'Estat espanyol adquireix al text una rellevància especial. La *Transició* és el punt d'inflexió, ja que és el moment quan es defineix el marc juridicopolític, encara vigent, que condicionarà les polítiques envers l'ús i foment del català als mitjans. Els capítols tres i quatre se centren en aquesta qüestió. Les limitacions imposades per la Constitució del 1978 resulten en desequilibris territorials en l'impuls mediàtic. Si bé, com veurem, no és únicament la cosa política.

Cal destacar que l'autor distingeix perfectament els matisos de la situació. D'una banda, el concepte (gran) de mitjà, és a dir, aquell que ha precisat d'una reglamentació estatal sobre concessions administratives d'ús de l'espai radioelèctric. D'altra banda, el concepte (menut) de mitjà, és a dir, aquell que *simplement* precisava d'una legislació que permetera l'ús del català. L'existència del mitjà *menut* no clandestí durant els anys finals de la dictadura i després és el reflex més viu del que reclamava la societat civil.

És interessant establir una relació clara entre *la possibilitat de triar* dels membres de la societat civil a l'hora d'emprar una o una altra llengua i els seus usos.

La tecnologia, en bona part i mesura, ha fet possible *botar-se* les restriccions de la legislació *constitucionalista* espanyola. És a dir, les persones, senzillament, s'expressen a la Internet amb la mateixa espontaneïtat amb què ho fan al carrer. Al capítol cinc, Gifreu constata la vitalitat del català a la Internet, que no és equiparable a cap context comunicatiu-tecnològic anterior. Ací el balanç és ben esperançador per a la llengua.

Està clar que hi ha moltes més variables implícites que contribueixen en positiu a la percepció social del català i a una possible contribució en l'extensió dels seus usos a la Internet: els anys d'una certa normalitat per la presència de mitjans de referència en català, els anys de presència (desigual) del català a l'educació, els anys de, tot i les imperfeccions, l'existència d'un Estat de les Autonomies, etc. El que segurament no es percebia durant el temps de la *Transición* era que la cultura i llengua en català estarien sotmeses també als destructius fluxos homogeneïtzadors de la globalització.

Eixe és el nou desafiament que, tot i el punt d'optimisme que hem assenyalat, pot convertir-se en l'autèntic inici de la fi. Per què? Essencialment perquè els *vells problemes* de l'ús del català a l'espai comú de comunicació no s'han resolt. Al text, Gifreu ho explica amb una nitidesa meridiana (capítols sis i set): el model de llengua comuna encara suscita debats acalorats i, sovint, poc productius; la indesitjable ingerència política en assumptes que no haurien de ser ideològics i les diferents sensibilitats positives o negatives que hi ha envers la llengua. I, pese a qui li pese, el factor de la configuració sociològica dels diferents territoris de parla catalana, serà una de les claus decisives que caldrà considerar des d'un plantejament renovat.

Ací l'autor no s'amaga d'explicitar el que pensa i quin és el seu posicionament. No obstant, ho fa d'una manera exquisidament ponderada i sempre argumentant i donant tots els punts de vista. En aquest sentit, volem destacar l'extensíssima bibliografia que aporta el treball. La quantitat de referències utilitzades, tot i no ser exhaustiva (no és tampoc una de les prioritats de l'autor),

testimonia l'esforç argumentatiu que hem esmentat i és decisiu a l'hora d'obrir camins al lector que vulga seguir investigant.

El conjunt del llibre, objectivament, està més centrat en l'anàlisi que l'autor fa de Catalunya. Gifreu, no obstant, ja ho adverteix un parell de vegades, fent palesa la seua major proximitat a un context que coneix de primera mà. Ara bé, entenem que no és només un factor de relació de l'autor amb el seu entorn. També és cert que les dades disponibles són més abundants, per estar més sistematitzades, al Principat. Les dades solen ser més escasses o no estan documentades al cas valencià i en el balear.

Una segona qüestió que probablement siga un punt escalable és la relativa a l'anàlisi quantitativa i qualitativa de l'ús del català a la Internet. Gifreu fa servir els estudis de referència que a dia de hui hi existeixen. Si bé és cert que la investigació feta al respecte encara no és massa profunda i/o abundosa. Clarament hi ha un greuge comparatiu en relació amb l'extensió que hi dedica als mitjans convencionals. És cert també que, des d'una perspectiva temporal, l'eclosió pel que a fa a l'ús de la Internet és més breu.

Hem defensat en tot moment l'encert del treball en la configuració de les fites més importants dins d'una perspectiva històrica. I el seu valor encara seria més gran, si hi haguera més pàgines dedicades al nivell local de la comunicació mediàtica convencional. Potser estem plantejant, fins i tot, la possibilitat d'un altre llibre. Però és justament al nivell local on hi ha algunes de les experiències més riques pel que fa a l'ús (vitalitat) de la llengua catalana. Així ho entenem, sobre tot, al cas valencià.

Com pot comprovar-se, qui escriu aquestes línies té una consideració principalment positiva. És més, ens atrevim a afirmar, a manera de conclusió final, que es tracta d'un llibre històric, documentadíssim i entenedor. Un llibre, sense cap classe de dubte, imprescindible per entendre la panoràmica històrica que descriu. I ho és també perquè permet endevinar els riscos i, potser, les oportunitats que encara té la llengua catalana-valenciana a un món cada vegada més globalitzat i sotmés a uns canvis rapidíssims.

